

تعویق صدور حکم در بزه رابطه نامشروع مادون زنا

امید شهبازی*

مشخصات رأی

شماره دادنامه بدوی: ۹۵۰۹۹۷۲۱۷۲۴۰۰۲۴۸

تاریخ: ۱۳۹۵/۰۴/۲۰

شعبه: شعبه ۲ دادگاه اطفال و نوجوانان تهران

شماره دادنامه تجدیدنظر: ۹۵۰۹۹۷۰۲۲۰۴۰۱۲۴۸

تاریخ: ۱۳۹۵/۰۹/۲۹

شعبه: شعبه ۴ دادگاه تجدیدنظر استان تهران

اتهام: رابطه نامشروع مادون زنا (تقبیل و مضاجعه)

۱- خلاصه جریان پرونده

در پرونده حاضر، پسری ۲۸ ساله و دختری ۱۷ ساله، به برقراری رابطه نامشروع در حد تقبیل و مضاجعه متهم‌اند. پس از طرح مستقیم پرونده در دادگاه اطفال و نوجوانان، دادگاه با توجه به ادله موجود در پرونده، بزه انتسابی به هر دو متهم را محرز دانسته و پسر را بنا به دلایلی از جمله: پایین بودن سن و سال متهم دیگر، رفتار فریبکارانه وی، سوءاستفاده از وضعیت سنی دختر و عدم آشنایی وی با محیط زندگی در پایتخت و ... مستحق اشد مجازات دانسته و مستنداً به ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ و ماده ۲۳ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، به تحمل نود و نه ضربه شلاق تعزیری و اقامت اجباری در شهرستان خاش به مدت دو سال محکوم می‌کند. دادگاه در خصوص متهم دیگر، به جهت کم سن و سال بودن، عدم آشنایی دقیق به قوانین و نداشتن تجربه کافی رفتار اجتماعی، قرار تعویق صدور حکم به مدت ۶ ماه صادر می‌کند و در پایان اعلام می‌دارد مشارالیه‌ها

* کارشناس ارشد حقوق کیفری دانشگاه علامه طباطبایی و پژوهشگر استخراج رأی و مطالعات رویه

omid.sh1993@gmail.com

قضای پژوهشگاه قوه قضاییه

ملزم است در یک دوره مشاوره خانواده شرکت و گواهی آن را به دادگاه ارائه نماید. در پی تجدیدنظرخواهی از رأی صادره، دادگاه تجدیدنظر رأی صادره را فاقد هرگونه اشکال و ایراد دانسته و عیناً تأیید می‌نماید.

۲- نقد و بررسی

تعویق صدور حکم فرصتی است که دادگاه پس از احراز مجرمیت به متهم می‌دهد تا چنانچه در طول این مدت، بین ۶ ماه تا ۲ سال، به تعهدات خود پایبند باشد و از دستورات دادگاه تبعیت نماید، به موجب حکم دادگاه از مجازات معاف گردد (اردبیلی، ۱۳۹۳: ۲۰۴). در واقع در این نهاد، دادگاه اختیار دارد تا در صورت احراز مجرمیت مرتکب، در راستای اصل شخصی کردن مجازات، محکومیت را برای مدتی معین به تأخیر بیندازد (رایجیان اصلی و صادقی، ۱۳۹۴: ۲۳). مطابق ماده ۴۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، تعویق صدور حکم در خصوص اشخاص بزرگسال، از یک سو به مجازات‌های تعزیری درجه ۶ تا ۸ منحصر و محدود شده است^۱ و از سوی دیگر، مطابق ماده ۴۷ قانون مذکور، برخی جرائم غیرقابل تعویق شمرده شده‌اند.^۲ علاوه بر موارد مذکور در این ماده،

۱. در جرائم موجب تعزیر درجه ۶ تا ۸ دادگاه می‌تواند پس از احراز مجرمیت متهم با ملاحظه وضعیت فردی، خانوادگی و اجتماعی و سوابق و اوضاع و احوالی که موجب ارتکاب جرم گردیده است در صورت وجود شرایط زیر صدور حکم را به مدت ۶ ماه تا ۲ سال به تعویق اندازد:

الف- وجود جهات تخفیف ب- پیش‌بینی اصلاح مرتکب پ- جبران ضرر و زیان یا برقراری ترتیبات جبران ت- فقدان سابقه کیفری مؤثر

تبصره- محکومیت مؤثر، محکومیتی است که محکوم را به تبع اجرای حکم، بر اساس ماده (۲۵) این قانون از حقوق اجتماعی محروم می‌کند.

۲. صدور حکم و اجرای مجازات در مورد جرائم زیر و شروع به آن‌ها قابل تعویق و تعلیق نیست:

الف- جرائم علیه امنیت داخلی و خارجی کشور، خرابکاری در تأسیسات آب، برق، گاز، نفت و مخابرات
ب- جرائم سازمان‌یافته، سرقت مسلحانه یا مقرون به آزار، آدم‌ربایی و اسیدپاشی
پ- قدرت‌نمایی و ایجاد مزاحمت با چاقو یا هر نوع اسلحه دیگر، جرائم علیه عفت عمومی، تشکیل یا اداره مراکز فساد و فحشا

ت- قاچاق عمده مواد مخدر یا روان‌گردان، مشروبات الکلی و سلاح و مهمات و قاچاق انسان

ث- تعزیر بدل از قصاص نفس، معاونت در قتل عمدی و محاربه و افساد فی‌الارض

ج- جرائم اقتصادی، با موضوع جرم بیش از یکصد میلیون (۱۰۰۰۰۰۰۰) ریال

مطابق تبصره ۲ ماده ۱۱۵ قانون مجازات اسلامی، تعزیرات منصوص شرعی نیز قابل تعویق نیستند.^۱

با توجه به خاص بودن بزهکاری اطفال و نوجوانان، قانونگذار در بحث تعویق صدور حکم و تعلیق اجرای مجازات، نظام دادرسی ویژه‌ای برای این دسته از افراد مقرر داشته است؛ چرا که به موجب ماده ۹۴ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، دادگاه می‌تواند در مورد تمام جرائم تعزیری ارتكابی توسط نوجوانان، صدور حکم را به تعویق اندازد یا اجرای مجازات را معلق کند. با وجود اطلاق ماده فوق، مطابق تبصره ۲ ماده ۱۱۵ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، همانند دادرسی بزرگسالان، در دادرسی اطفال و نوجوانان نیز تعزیرات منصوص شرعی ارتكابی اطفال و نوجوانان، غیر قابل تعویق و تعلیق اعلام شده است.

در پرونده مورد بحث قضات محترم در خصوص نوجوانی که مرتکب بزه رابطه نامشروع مادون زنا شده است، صدور حکم را به تعویق انداخته است. تشخیص صحت و سقم رأی صادره و بررسی مطابقت یا عدم مطابقت آن با موازین قانونی، مستلزم پاسخ به دو پرسش ذیل است:

۱) آیا بزه رابطه نامشروع مادون زنا، از جمله جرائم قابل تعویق است یا خیر؟ (۲) آیا سن مرتکب جرم در بزه رابطه نامشروع مادون زنا، در قابل تعویق بودن یا نبودن این بزه تأثیرگذار است یا خیر؟ با توجه به این که در پرونده مورد بحث با یک فرد بزرگسال و یک فرد نوجوان روبرو هستیم، ابتدا به بررسی امکان تعویق صدور حکم در خصوص بزرگسالان متهم به بزه رابطه نامشروع مادون زنا پرداخته و سپس این امکان را در خصوص اطفال و نوجوانان متهم به رابطه نامشروع مادون زنا مورد مطالعه قرار خواهیم داد.

۱. در جرائم تعزیری درجه ۶، ۷ و ۸ چنانچه مرتکب توبه نماید و ندامت و اصلاح او برای قاضی محرز شود، مجازات ساقط می‌شود. در سایر جرائم موجب تعزیر دادگاه می‌تواند مقررات راجع به تخفیف مجازات را اعمال نماید.

تبصره ۱- مقررات راجع به توبه درباره کسانی که مقررات تکرار جرائم تعزیری در مورد آن‌ها اعمال می‌شود، جاری نمی‌گردد.

تبصره ۲- اطلاق مقررات این ماده و همچنین بند (ب) ماده (۷) و بندهای (الف) و (ب) ماده (۸) و مواد (۲۷)، (۳۹)، (۴۰)، (۴۵)، (۴۶)، (۹۳)، (۹۴) و (۱۰۵) این قانون شامل تعزیرات منصوص شرعی نمی‌شود.

الف) تعویق صدور حکم در خصوص بزرگسالان متهم به رابطه نامشروع مادون زنا

با بررسی جرائم غیرقابل تعویق مذکور در ماده ۴۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، تنها موردی که با تعویق صدور حکم در خصوص بزرگسالان متهم به بزه رابطه نامشروع مادون زنا ارتباط داشته و می‌تواند مانع از تعویق صدور حکم گردد، انطباق این جرم با جرائم علیه عفت عمومی است. قانون‌گذار، جرم علیه عفت عمومی را تعریف نکرده و تنها به ذکر مصادیق این جرم بسنده نموده است. اداره حقوقی قوه قضاییه در نظریه شماره ۳۶۲۴/۷ مورخ ۱۳۸۴/۰۶/۰۶ در تعریف جرائم منافی عفت بیان می‌دارد: «جرائم منافی عفت جرائمی است که ناشی از روابط نامشروع و خارج از علقه زوجیت زن و مرد و برحسب عرف و احساسات جامعه، قبیح بوده یا اعمالی است که شرع مقدس ممنوع کرده و منافی عفت یا اخلاق عمومی جامعه است ... که از مصادیق آن روابط نامشروع زن و مرد یا تظاهر به فسق در انظار عمومی است.» (ایرانی ارباطی، ۱۳۸۶: ۲۸۰) حقوقدان‌ها معتقدند منظور از جرائم علیه عفت عمومی، مواد ۶۳۷، ۶۳۸، ۶۳۹ و ۶۴۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ (تعزیرات) است (شمس ناتری و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۷۲) و (غفوری، ۱۳۹۶: ۷۷).

با عنایت به جمیع مطالب فوق و با توجه به این‌که قانون‌گذار عنوان فصل هجدهم قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ (تعزیرات) را «جرائم ضد عفت و اخلاق عمومی» قرار داده و اولین ماده این فصل را به جرم رابطه نامشروع مادون زنا اختصاص داده است؛ بنابراین، می‌توان اظهار داشت: بزه رابطه نامشروع مادون زنا، یکی از جرائم علیه عفت عمومی بوده و در صورتی که افراد بالای ۱۸ سال تمام شمسی، مرتکب چنین جرمی شده یا شروع به ارتکاب آن نمایند، امکان تعویق صدور حکم یا تعلیق اجرای مجازات در مورد آن‌ها وجود ندارد. در تأیید این نظر شعبه ۷۰ دادگاه تجدیدنظر استان تهران به‌موجب رأی شماره ۹۳۰۹۹۷۰۲۲۹۹۰۰۲۳۴ مورخ ۱۳۹۳/۰۷/۱۸ به صراحت بیان می‌دارد: «بزه رابطه نامشروع مادون زنا از جرائم علیه عفت عمومی محسوب شده و صدور حکم و اجرای مجازات آن، قابل تعویق و تعلیق نیست». شعبه ۵۷ دادگاه تجدیدنظر استان

تهران نیز به موجب رأی شماره ۹۲۰۹۹۷۰۲۷۰۲۰۰۹۱۲ مورخ ۱۳۹۲/۰۷/۱۳ همین نظر را مورد تأیید قرار می‌دهد. این شعبه بیان می‌دارد: «مجازات جرائم منافی عفت عمومی (از قبیل بزه رابطه نامشروع مادون زنا) قابل تعویق یا تعلیق نیست و صرفاً قابل تبدیل یا تخفیف است». البته برخی شعب، نظری متفاوت داشته و بزه موضوع ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی را قابل تعویق و تعلیق می‌دانند. به عنوان نمونه شعبه ۵۴ دادگاه تجدیدنظر استان تهران به موجب رأی شماره ۹۴۰۹۹۷۰۲۲۵۸۰۰۷۷۲ مورخ ۱۳۹۴/۱۲/۱۶ بیان می‌دارد: «مجازات بزه رابطه نامشروع مادون زنا، قابل تعلیق است». شعبه ۲۷ دادگاه تجدیدنظر استان تهران نیز به موجب رأی شماره ۹۵۰۹۹۷۰۲۲۲۷۰۰۲۷۰ مورخ ۱۳۹۵/۰۳/۱۹ بیان می‌دارد: «مجازات بزه رابطه نامشروع، قابل تعلیق است».

یکی دیگر از مواردی که ممکن است مانع از تعویق و تعلیق بزه رابطه نامشروع مادون زنا گردد، تعزیر منصوص شرعی دانستن این بزه است؛ چرا که به موجب تبصره ۲ ماده ۱۱۵ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، تعزیرات منصوص شرعی غیرقابل تعویق و تعلیق اند. قانون‌گذار بدون تعریف تعزیرات منصوص شرعی و همچنین بدون احصاء تعداد این تعزیرات، به منظور برطرف نمودن اشکال شورای نگهبان، این اصطلاح را در تبصره ۲ ماده ۱۱۵ و نیز ماده ۱۳۵ وارد کرده و به مبهم بودن این اصطلاح و اختلاف نظر فقها در احصاء تعداد این تعزیرات توجه ننمود. در تعریف تعزیر منصوص شرعی بیان شده است که منظور از تعزیر منصوص شرعی، مواردی است که در روایات برای آن، تعزیر جعل شده است؛ اعم از این که میزان آن مقدر (معین) باشد یا به طور اطلاق به تعزیر حکم شده باشد (ساریخانی و توکل‌پور، ۱۳۹۵: ۹۵). برخی از حقوقدان‌ها معتقدند هر چند مطابق دیدگاه شاذ چهارده گانه انگاری تعزیرات منصوص شرعی، جرم «قرار گرفتن زن و مرد عریان زیر یک پوشش» از مصادیق ماده ۶۳۷ بخش تعزیرات است، لکن با توجه به شهرت فقها و نیز لزوم تفسیر قوانین کیفری به صورت مضیق، تنها سه عنوان مجرمانه، مصداق تعزیر منصوص شرعی است: ۱- به همسری در آوردن اهل ذمه با وجود همسر مسلمان ۲- ازاله بکارت ۳- نزدیکی با همسر در روز ماه مبارک رمضان در حال روزه (برهانی و نادری فرد، ۱۳۹۴: ۱۰۶-۱۱۰).

عدم تعریف تعزیرات منصوص شرعی و عدم احصاء تعداد این تعزیرات در مقررات قانونی، موجب بروز اختلاف نظر شدید میان علماء حقوق و صدور آرای متهاافت در رویه قضایی موجود در کشور شده است به گونه‌ای که برخی از محاکم بزه رابطه نامشروع مادون زنا را از مصادیق تعزیرات منصوص شرعی دانسته و نه تنها صدور حکم و یا اجرای مجازات بزه مذکور را فاقد وجهت قانونی می‌دانند بلکه معتقدند مجازات چنین جرمی، قابل تبدیل به مجازات دیگر نیست. به عنوان مثال شعبه ۲۴ دیوان عالی کشور در رأی شماره ۹۴۰۹۹۷۰۹۰۸۴۰۰۴۵۶ مورخ ۱۳۹۴/۰۸/۰۶ بیان می‌دارد: «مجازات شلاق تعزیری در بزه رابطه نامشروع از تعزیرات منصوص شرعی بوده و قابل تبدیل به جزای نقدی نیست». در همین خصوص شعبه ۴۱ دادگاه تجدیدنظر استان تهران به موجب رأی شماره ۹۳۰۹۹۷۰۲۲۴۱۰۱۱۹۸ مورخ ۱۳۹۳/۰۹/۲۶ بیان می‌دارد: «بزه رابطه نامشروع مادون زنا از مصادیق تعزیرات منصوص شرعی بوده و مجازات آن قابل تعلیق نیست»^۱ در مقابل برخی از محاکم قائل به منصوص شرعی بودن بزه رابطه نامشروع مادون زنا نیستند. به عنوان مثال شعبه ۳۹ دادگاه تجدیدنظر استان تهران به موجب رأی شماره ۹۲۰۹۹۷۰۲۲۳۹۰۱۰۶۴ مورخ ۱۳۹۲/۰۸/۱۸ به تعلیق اجرای مجازات بزه رابطه نامشروع مادون زنا حکم داده و به صورت ضمنی پذیرفته است که بزه موضوع ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ از مصادیق تعزیرات منصوص شرعی نیست. شعبه ۵۴ دادگاه تجدیدنظر استان تهران نیز در رأی شماره ۹۴۰۹۹۷۰۲۲۵۸۰۰۷۷۲ مورخ ۱۳۹۴/۱۲/۱۶ قائل به چنین نظری است.

هیأت عمومی دیوان عالی کشور در تاریخ ۱۳۹۷/۰۴/۲۶ و به موجب رأی وحدت رویه شماره ۷۷۰ به تمامی اختلاف نظرها خاتمه داده و مقرر داشت: بزه موضوع ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۵، منصوص شرعی نیست و در نتیجه ایام بازداشت قبلی از محکومیت مرتکب کسر خواهد شد.^۲ در نتیجه دادگاه‌ها نمی‌توانند

۱. از دیگر آرائی که معتقدند بزه رابطه نامشروع مادون زنا، تعزیر منصوص شرعی محسوب می‌شود می‌توان به آراء ذیل اشاره کرد:

رأی شماره ۹۳۰۹۹۷۰۹۰۸۴۰۰۴۳۲ مورخ ۱۳۹۳/۰۷/۰۸ صادره از شعبه ۲۴ دیوان عالی کشور

رأی شماره ۹۳۰۹۹۷۰۹۰۸۸۰۰۳۵۷ مورخ ۱۳۹۳/۱۱/۱۱ صادره از شعبه ۶ دیوان عالی کشور

۲. مستنبت از مقررات ماده ۱۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، تعزیر، مجازاتی است که در موارد ارتکاب محرمات شرعی یا نقض مقررات حکومتی تعیین و اعمال می‌شود و کیفیت اجرا و مقررات

به این استناد که چون بزه رابطه نامشروع مادون زنا، تعزیر منصوص شرعی محسوب می‌شود، تعویق صدور حکم را مخالف موازین قانونی اعلام نمایند.

ب) تعویق صدور حکم در خصوص اطفال و نوجوانان متهم به رابطه نامشروع مادون زنا

ورود طفل متهم به نقض اوامر و نواهی قانون‌گذار موجب بروز آثاری سوء بر سرنوشت و آینده وی می‌شود. از این‌رو، همواره تلاش قانون‌گذاران کشورهای مختلف با تأسی به کنوانسیون جهانی حقوق کودک، معطوف به اتخاذ تدابیری است که کمترین آثار سوء را در برداشته باشد. در حقوق ایران نیز قانون‌گذار به منظور تأمین مصالح عالی‌ه اطفال و نوجوانان و تحقق دادرسی عادلانه و منصفانه در خصوص این دسته از افراد، گاه سازوکاری جدای از بزرگسالان پیش‌بینی نموده است. از جمله این سازوکارها، قابل تعویق و تعلیق بودن تمامی جرائم تعزیری ارتكابی توسط اطفال و نوجوانان است. منتها با توجه به تصریح تبصره ۲ ماده ۱۱۵ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، منظور از «تمامی جرائم تعزیری»، تمامی جرائم تعزیری «غیرمنصوص شرعی» است. در واقع چنانچه اطفال یا نوجوانان مرتکب یکی از جرائم تعزیری منصوص شرعی گردند، امکان تعویق صدور حکم و یا تعلیق اجرای مجازات در خصوص آن‌ها وجود ندارد. بنابراین و با توجه به این‌که جرم ارتكابی در پرونده مورد بحث، تعزیر غیرمنصوص شرعی بوده و مرتکب نیز دختری نوجوان است، تعویق صدور حکم توسط قضات محترم، کاملاً مطابق موازین قانونی محسوب می‌شود.

مربوط به تخفیف، تعلیق، سقوط و سایر احکام مربوط به آن به‌موجب قانون تعیین می‌شود و در ماده ۱۱۵ این قانون به دادگاه اجازه داده شده، مقررات راجع به تخفیف مجازات را در کلیه جرائم تعزیری اعمال کند و در تبصره دوم آن «تعزیر منصوص شرعی» که نوع و مقدار آن همانند مجازات‌های حدی، غیرقابل تغییر می‌باشد از اطلاق ماده اخیرالذکر استثنا شده است؛ بنابراین نظر شعبه نهم دیوان عالی کشور که مقررات ماده ۲۷ قانون مجازات اسلامی را نسبت به محکومیت موضوع ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی - تعزیرات اعمال کرده است به اکثریت آراء صحیح و منطبق با موازین قانونی تشخیص گردید. این رأی در اجرای ماده ۴۷۱ قانون آیین دادرسی کیفری در موارد مشابه برای شعب دیوان عالی کشور، دادگاه‌ها و سایر مراجع اعم از قضایی و غیر آن لازم‌الاتباع است.

۳- نتیجه‌گیری

با عنایت به این‌که بزه رابطه نامشروع مادون زنا (موضوع ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵) از مصادیق جرائم علیه عفت عمومی محسوب می‌شود، حسب تصریح بند پ ماده ۴۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، غیرقابل تعویق و تعلیق است. بنابراین، تعویق صدور حکم یا تعلیق اجرای مجازات در خصوص بزرگسالان متهم به بزه رابطه نامشروع مادون زنا، فاقد وجهت قانونی است. لکن با توجه به اطلاق ماده ۹۴ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و همچنین با توجه به تعزیر منصوص شرعی محسوب نشدن بزه رابطه نامشروع مادون زنا، تعویق صدور حکم و یا تعلیق اجرای مجازات در خصوص اطفال و نوجوانان متهم به بزه رابطه نامشروع مادون زنا، دارای وجهت قانونی است.

فهرست منابع

- اردبیلی، محمدعلی (۱۳۹۳)، **حقوق جزای عمومی**، جلد ۳، تهران: میزان.
- ایرانی ارباطی، بابک (۱۳۸۶)، **مجموعه نظریات مشورتی جزایی**، جلد ۱، تهران: مجد.
- برهانی، محسن و مریم نادری فرد (۱۳۹۴)، «تعزیرات منصوص شرعی؛ مفهوم فقهی و مصادیق قانونی»، **فصل نامه پژوهش حقوق کیفری**، سال سوم، شماره ۱۰.
- رایجیان اصلی، مهرداد و ولی اله صادقی (۱۳۹۴)، «جایگاه تعویق صدور حکم در حقوق ایران با رویکردی تطبیقی به قوانین فرانسه، انگلستان و آلمان»، **پژوهش های حقوق تطبیقی**، دوره ۱۹، شماره ۳.
- ساریخانی، عادل و محمدهادی توکل پور (۱۳۹۵)، «مفهوم شناسی تعزیرات منصوص شرعی با تأکید بر نظرهای شورای نگهبان»، **فصل نامه دانش حقوق عمومی**، سال پنجم، شماره ۱۴.
- شمس ناتری، محمدابراهیم و همکاران (۱۳۹۵)، **قانون مجازات اسلامی در نظم حقوقی کنونی**، جلد ۱، تهران: میزان.
- غفوری، احمد (۱۳۹۶)، **شرح آزمونی قانون مجازات اسلامی**، تهران: آریاداد.